

Živa Čebuljⁱ

Mednarodni znanstveni simpozij *Govor. Glas. Identiteta.*: Ljubljana, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani, 29. 9.–1. 10. 2025

Akademija za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani (UL AGRFT) je konec septembra 2025 pripravila mednarodni znanstveni simpozij o govoru, tokrat z naslovom *Govor. Glas. Identiteta*. Dogodek, ki sta ga vodila Nina Žavbi in Martin Vrtačnik, se umešča v že četrtsotletno tradicijo znanstvenih srečevanj na temo umetniškega govora, ki na UL AGRFT potekajo od začetka novega tisočletja in so v slovenski prostor vnesla sistematično raziskovanje te discipline. Dvema kolokvijema o umetniškem govoru (2000, 2006) so sledili trije mednarodni znanstveni simpoziji z različnimi vsebinskimi usmeritvami – o umetniškem govoru (2013), o poučevanju govora (2019) ter, ob selitvi UL AGRFT v nove prostore, o tem, kako se govor umešča v prostor (2021). Leta 2024 je bila Katedra za govor preimenovana v Katedro za govor in glas, kar je bilo tudi ključno izhodišče za osnovno vsebinsko usmeritev simpozija. Tokratni simpozij je tako omogočil prostor za znanstveni diskurz o glasu ter obenem odprl nova vprašanja, ki govor razumejo kot del širšega pojmovnega polja glasu in njegove utelešenosti. Pri tretji tematski usmeritvi, identiteti, je bilo vodilo prav to – kako se govor uteleša z glasom in tako razkriva oziroma vzpostavlja tako identiteto govorca kot številne skupnostne identitete, ki oblikujejo današnjo družbo. Vodji simpozija sta k sodelovanju povabila več kot tri-deset raziskovalcev, pedagogov in umetnikov iz Slovenije in tujine, ki so se z različnih disciplinarnih perspektiv lotili vprašanj, kako glas in govor konstituirata identiteto posameznika in skupnosti. Simpozij je izstopal po interdisciplinarnosti pristopov: povezoval je jezikoslovje, gledališke študije, retoriko, psihoterapijo, akustiko, umetniško prakso in sociolingvistiko. Razdeljen je bil na enajst sklopov, ki so zajeli tako teoretske in umetniške

ⁱ Slovensko ljudsko gledališče Celje; ziva.cebuj@slg-ce.si

razsežnosti govora kot pedagoška vprašanja o tej tematiki, zaradi bogate bere pogledov na raziskovanje glasu, govora in identitete številnih razpravljavk in razpravljalcev pa je tokrat potekal kar tri dni.

Po uvodnih nagovorih prodekanje za raziskovalno in umetniško dejavnost Alide Bevk ter obeh vodij simpozija je sledil dopoldanski del predstavitev, ki je bil tematsko namenjen glasu in delu z njim. Več prispevkov, ki so raziskovali utelešene dimenzije glasu in njegov potencial za transformacijo identitete, je poudarilo pomen pristopa Fitzmaurice Voicework®, enega ključnih raziskovalnih in pedagoških orodij za delo z glasom na mednarodni ravni. Cathryn Robson je v avtoetnografski raziskavi predstavila fenomen glasovne identitete t. i. odraslih otrok tretje kulture. Glas je opredelila kot prostor medkulturnega razpada in ponovne vzpostavitve identitete, pri čemer je Fitzmaurice Voicework® ponudil okvir za prepoznavanje drugosti v lastni glasovni podobi. Nadalje je Mary Ann Vargas obravnavala pesem kot zvočno lokacijo – domovanje, ki prehaja meje fizičnega prostora. Pesem, ustvarjena iz izkušnje marginaliziranih skupnosti, postane prostor slišnosti in prepoznanja, kar glasu podeli emancipacijsko funkcijo. Sara Matchett je raziskovala, kako pristop Tremorwork® spodbuja ustvarjanje poezije in izražanje pri gledališki skupini seksualnih delavcev iz Cape Towna. Glas je v tem kontekstu razumljen kot katalizator telesnega spomina in izhodišče za družbene spremembe. Podobno je tudi Ellen Foyn Bruun razčlenila koncept utelešenega znanja, ki se razvija z izkustvenimi procesi glasu, in predlagala razumevanje glasu kot orodja za gradnjo skupnosti in avtonomije. Tako kot Robson sta tudi Matthew Greenberg in Alida Bevk pri svoji raziskavi uporabila avtoetnografski pristop, in sicer k vprašanju o identiteti učiteljev, ki se učijo od svojih učencev, ter o tem, kako učenci opredeljujejo svojo identiteto v odnosu do učiteljev rabe glasu. Jennifer Hoit je povezala glas s psihoterapijo: v svoji praksi je pokazala, kako glasovno delo pomaga prepoznati dele osebnosti, sram in čustveno avtentičnost. Tudi Dory Rebekah Sibley je obravnavala glas kot energijski pojav – resonančen, prostorski in afektiven, saj na podlagi fizičnega gledališča, somatičnih glasovnih vaj in pedagogike mask ugotavlja, da lik nastaja z usklajevanjem dihanja, telesa in glasu. V razpravah po prvem in drugem sklopu je bilo poudarjeno predvsem spoznanje, da je glas utelešena zgodba posameznika, v kateri se prepletajo psihološki, kulturni in estetski vidiki identitete.

Prispevki v tretjem in četrtem sklopu so obravnavali govor kot družbeno dejstvo, ki razkriva napetost med normo in individualnim izrazom. Matija Terglav je analiziral stališča poslušalcev do radijskega govora, pri čemer je analiziral vtise informantov o poslušanju več izsekov izbranih oddaj, predvsem z vidika, ali in kako odstopanje od pravorečne norme vpliva na percepcijo govora. Maša Milčinski je predstavila metodologijo govorne podobe komedije *Kokkola*, pri kateri so ustvarjalci izbrano finsko narečje prenesli v govor zasavskih krajev. Nadalje je Milorad Mičić ob konkretnem primeru predstave *Damn Juan* razpravljal o večjezičnosti v gledališču kot orodju vključevanja in preseganja jezikovnih meja ter oblikovanja mednarodne skupnosti. Nasprotno je Zala Dobovšek analizirala, kako lahko molk deluje tudi kot znak moči ali zatiranosti. S tem je opozorila na performativno vrednost tišine kot politične geste. V raziskavi o govorljivosti dramskega prevoda je Živa Čebulj pokazala, kaj nam besedilne značilnosti povejo o identiteti dramske osebe, prevajalca ali igralca ter kako se z oblikovanjem govora razkriva ali vzpostavlja identiteta posameznika. Podobno sta Tomaž Toporišič in Eva Pori predstavila študijo dinamike govornih leg v sodobnem gledališču, pri čemer sta analizirala prevajalske in dramaturške izbire v dramah Sarah Kane in Herberta Achternbuscha. Ugotovila sta, da sodobno gledališče vsakič znova razvije poseben foničnodramaturški model, v katerem se razmerje med pomenom in glasom nenehno preoblikuje. Prispevke prvega simpozijskega dne je zaključila Nina Žavbi, z analizo govora kot identitetnega znaka v drami *morska deklica* Nine Kuclar Stiković, in sicer s poudarkom na jeziku mladih generacij in vlogi komunikacije pri oblikovanju osebne in družbene identitete. V razpravi, ki se je razvila po obeh sklopih, so največ pozornosti pritegnili omenjeni konkretni primeri, sploh ker sta se razpravljavcem pridružila še avtorica *morske deklice* Nina Kuclar Stiković ter igralec in plesalec Juan Zuleta, o čigar delu je razpravljal Mičić. Tako sta s svojo perspektivo pomembno osvetlila ustvarjalne vidike analiziranih pristopov in prav posebej obogatila obe razpravi.

Ob koncu prvega simpozijskega dneva smo si v okviru Festivala AGRFT ogledali produkcijo II. semestra študentk in študentov dramske igre in gledališke režije, ki je nastala pod mentorstvom Barbare Cerar in Matjaža Zupančiča. Uprizorili so igro Milana Jesiha *Ljubiti* s podnaslovom *Vaje za ženski in moški glas*. Tudi ustvarjalna ekipa je v središče številnih besednih iger in jesihevsko dvoumnih dovtipov postavila prav govor in glas, tako da se je uprizoritev na vitalen način povezala s simpozijskim dogajanjem.

Drugi dan se je začel s predstavitvijo Gabrijele Kišiček, ki je z empirično raziskavo pristopila k vprašanju, kako glas vpliva na percepcijo etosa pri poslušalcih. Z raziskavo je potrdila domnevo, da glas ni le orodje za prenos informacij, temveč tudi sredstvo, ki oblikuje percepcijo značaja in verodostojnosti govorca. Prav tako je Janja Žmavc s historično analizo pokazala, kako Ciceron z diskurzivno konstrukcijo avtoritete in gledaliških referenc ustvarja podobo modrega in duhovitega govorca. Poudarila je, da v Ciceronovem govoru *Pro Caelio* diskurzivno konstruirana identiteta govorca deluje kot ključno prepričevalno sredstvo v konkretnem historičnem trenutku. Nadalje sta se Boris Kern in Branislava Vičar posvetila govorni uresničitvi pisnega znamenja spolne nebinarnosti v slovenščini. Predstavila sta tako okvire in smernice transvključujoče rabe jezika kot različne načine njenih govornih uresničitev. V nadaljevanju je Ina Poteko raziskala rabo narečij v slovenskih stand-up nastopih in ugotovila, da narečni govor ne deluje le kot odraz regionalne pripadnosti, temveč povečuje avtentičnost, komičnost in možnost identifikacije občinstva. Dopoldanske predstavitve drugega dne je sklenil Martin Vrtačnik s predstavitvijo metodologije gledališkega lektorja pri snovalni študentski produkciji *Opraviti z Eddyjem*. Prikazal je igralsko-lektorski pristop kot model ustvarjalne sinergije med govorno teorijo in gledališko prakso. Oba sklopa sta pokazala na zgodovinsko umeščenost razmisleka o govoru in etiki oz. na ključno vpetost govora v prostor.

V popoldanskem delu drugega dne je Rok Dovjak (ob odsotnosti soavtorice prispevka Klasje Zale Kovačič) opozoril na razmerje med predpisano javno izreko in zasebno glasovno izraznostjo poklicnih govorcev, pri čemer je pokazal, da institucionalna pravila pogosto trčijo ob individualne načine identifikacije z glasom. Omenil je tudi številna vprašanja o javni podobi govorca v povezavi z radiofoničnostjo, glasom in govorom. Ajda Sokler se je v diskurz o delu radijskih napovedovalcev vključila s filozofskim pristopom. Javni medij namreč prispeva k reprodukciji javnega prostora, pri čemer Sokler zagovarja, da glas ne sme biti estetiziran, temveč predvsem čist, brezoseben in v službi javnosti. Tudi Tina Lengar Verovnik je poudarila, da je govorna identiteta posameznika dinamična pojavnost. Predstavila je metodo jezikovne biografije in prikazala izsledke raziskave na vzorcu študentk in študentov 3. letnika novinarstva, z metaozaveščanjem svojega govora v različnih govornih položajih. Branko Jordan je raziskoval presečišča med govorom, igro in identiteto igralca. Na podlagi

analize dveh uprizoritev je pokazal, kako glas in govor delujeta kot polje prehajanja med osebno in umetniško identiteto ter kako ustvarjalni procesi razpirajo meje med intimnim in kolektivnim sebstvom. Nadalje je Ana Duša ob konkretnih primerih predstavila pomen identitete pripovedovalca v trenutku pripovedi, kontekst in pričakovani učinek. Posebej je opozorila na odgovornost pripovedovalca, kadar pripoveduje resnično zgodbo v imenu drugega. Podobno je, izhajajoč iz lastne umetniške prakse, dodal Gregor Zorc in v obliki pripovedi podal razmislek, da ne moremo pripovedovati, ne da bi prej pozorno prisluhnili. Drugi simpozijski dan je zaozkrožil prispevek Jerneja Kusterla, ki je poudaril pomen govornih prvin v znanstveni komunikaciji in oblikovanju identitete komunikatorja znanosti. Popoldanski del drugega dne simpozija je tako prinesel poudarke umeščenosti glasu in govora v javni diskurz, njegovo družbeno in politično vlogo in moč.

Tretji dan simpozija se je začel z razmislekom o možnostih, ki jih ponuja sodobna tehnologija: Jure Longyka je predstavil raziskavo (opravi jo je z Markom Bajcem in Majo Krebl), ki je merila, v kakšni meri poslušalci razločijo med sintetiziranim in naravnim govorom. Obenem je navedel ključna vprašanja o tem, kako tehnologija vpliva na percepcijo glasu, govora in njegove verodostojnosti. Nadalje je Tanja Kocjančič, ki je prispevek pripravila z Jitko Veroňkovo, predstavila inovativno metodo fonetičnega opazovanja izgovarjave: ultrazvočna vizualizacija jezika omogoča natančnejše razumevanje artikulacijskih razlik in pomaga pri učenju tujih glasov. Prav tako je bil fonetično usmerjen prispevek Jane Volk in Klare Šumenjak, ki sta analizirali naglasne vzorce v sodobni rabi primorskih govorcev: z raziskavo deležnika na -l izbranih glagolov sta opozorili na živost regionalnih govornih posebnosti ter na njihov pomen za slovensko jezikovno identiteto. Helena Korošec je v nadaljevanju predstavila lutkovno umetnost kot pedagoško orodje, ki spodbuja razvoj govora, izražanje čustev in oblikovanje otroške identitete; Helena Šukljan pa inovativni pristop k radijski umetnosti za najmlajše poslušalce. Ob tem je poudarila pomen zvoka, ritma in glasu kot primarnih zaznavnih dražljajev v zgodnjem razvoju otrok. Nadalje je Jasmina Godec ob teoretskih izhodiščih Dolarjeve filozofije glasu in Foucaultove kritike institucij ter na primeru Zavoda Hrastovec in Muzeja norosti razčlenila, kako radijska igra omogoča reprezentacijo marginaliziranih identitet ter z zvočnimi sredstvi ustvarja prostor za razgradnjo stigmatiziranih družbenih kategorij. Dopoldan tretjega dne

je sklenila Sara Horžen s prispevkom o zvočnem opisovanju avdiovizualnih del in gledaliških uprizoritev. Poudarila je, da je to ustvarjalno dejanje, ki omogoča enakovredno vključevanje slepih in slabovidnih v umetniško izkušnjo. Oba dopoldanska sklopa sta prinesla svežo snov za razpravo in nadaljnje razmisleke, saj sodobni tehnološki napredek pred nas postavlja izzive in ontološka vprašanja, ki so prej morda ostajala v ozadju: zakaj prisluhniti človeškemu glasu ter kaj pomenita človeškost in človečnost.

Zadnji, enajsti sklop je združeval prispevke, povezane z glasbo: Tjaša Jakop je analizirala rabo neknjižnih oblik jezika v slovenskih pesmih kot izraz avtentičnosti in pripadnosti ustvarjalcev lokalnim skupnostim. Gregor Pompe je predstavil preplet govornih in pevskih izrazov v moderni operi ter njihovo funkcijo pri oblikovanju glasbenodramaturške identitete. Darja Švajger pa je s konkretnimi primeri prikazala, kako z glasom – tako govorjenim kot petim – oblikujemo umetniško in osebno identiteto, ter poudarila psihološke razsežnosti interpretacije glasu kot izraza notranjega sveta. Tako kot predhodne razprave je tudi zadnja potekala v sproščenem, konstruktivnem akademskem vzdušju, ki je pričalo o znanstveni samozavesti in odprtosti predstavljavcev, slušateljev in organizatorjev.

Povzamemo lahko, da je bilo stekališče dogodka prepričanje, da glas ni le fiziološki pojav, temveč kompleksen semiotični, psihološki in družbeni pojav, ki razkriva in vzpostavlja osebne, kulturne in politične identitete. Glas se pojavlja kot polje, v katerem se srečujeta estetika in politika, raziskovanje govora pa je pedagoško, estetsko in etično dejanje. Z vidika metodologije simpozij odpira vprašanje, kako lahko umetniška praksa prispeva k znanstvenemu razumevanju govora in glasu. Pristopi, ki izhajajo iz telesa, diha in izkušnje, namreč ponujajo plodovito alternativo tradicionalnim jezikoslovnim modelom, saj v ospredje izrečenega in slišanega postavljajo dialektiko z utelešenim, doživetim.